

גיליון מספר - 30 \ ר"ח תשרי תשפ"ד

פִּיסַת מְדְבָר וְהָר

העלון החודשי של מרכז סיור ולימוד סוסיא

מרכז סיור ולימוד סוסיא

susya@susya.org

02-9961148

0584825001

תוכן העניינים

על הנעשה במסו"ל סוסיא / **עמוד 3-4**

הקמת סוסיא- כחלק מסיפור גאולת הנגב/ **עמודים 5-6**

יחידת 101/ **עמודים 7-8**

לחפור את סוסיא/ **עמודים 9-10**

אסטרונומיה וחודש תשרי/ **עמוד 11**

כולם רוצים שירים פשוטים/ **עמוד 12**

מה חדש במסו"ל סוסיא?

חודש טוב ומבורך לכל הקוראים שלנו!
אנחנו אחרי קיץ גדוש בפעילויות טובות וערכיות- שדאות, אסטרונומיה, טיולי חוצה מדבר. טיולי קיץ בהר חברון ועוד...
פגשנו משפחות ומטיילים מכל רחבי הארץ, ואף הכרנו מקרוב את ילדי הר חברון.
תודה לכל הסיירים והמשפחות שבחרו לטייל אתנו בקיץ!

אנחנו מסיימים עוד שנה משמעותית וגדושה במרכז סיוור ולימוד שלנו ופנינו אל השנה החדשה ואיתה- צוות ההדרכה החדש במרכז סיוור ולימוד.
אז נעים להכיר-

אהרן פינסיילבר-
גר בגבעת חנן
שבסוסיא, מדריך
בוגר במסו"ל
סוסיא.

נטע זמירי- באה
אלינו מירוחם,
למדה באולפנת
קמה .

נטע קדר- באה
אלינו מאריאל,
למדת באולפנת
רבה ..

הדסה לוי- גרה
בעלי, שנה ב'
במסו"ל סוסיא.

טל שלם- גרה
בעפרה, רכזת
ההדרכה של
המסו"ל .

נטע שימחי- באה
אלינו מקדומים,
למדה באולפנת
להבה .

תהילה וינרב-
באה אלינו
מבורכין, למדה
באולפנת רבה.

שמחים לפתוח את השנה שלנו עם צוות חדש ואיכותי ??
בשבוע האחרון קיימנו קמפוסון הר חברון ובו התחלנו ללמוד ולהכיר מקרוב את המרחב הביתי שלנו- הר חברון והמדבר.

בראש תל זיף, בעקבות דוד
המלך

עם דורון שר אבי באתר סוסיא

הר עמשא

מוזמנים להצטרף אלינו למבחר הסיורים עם טובי המדריכים לשנת תשפ"ד הבאה עלינו לטובה:

"שירת נשים" - סדרת טיולים לנשים בלבד.

שישה סיורי נשים שמספרות ושרות בארץ הטובה הזאת בהדרכת חני פלג.

להרשמה - <https://tickchak.co.il/51054>

"ואלה מסעי בני ישראל.."-סדרת טיולי מסע לגברים בלבד.

מסע אל המקורות, אל החברה הישראלית ואל עצמים בהדרכת דרור חמאווי.

להרשמה - <https://tickchak.co.il/51055>

"חבלים ומקורות" - למיטיבי לכת.

סדרה בת שמונה מפגשים בנתיבי הגיאוגרפיה המקראית ובניחוח של ספרות וחז"ל בהדרכת ד"ר דורון שר-אבי.

להרשמה - <https://tickchak.co.il/49413?ref=13BW>

"דע את יהודה" - נצא להכיר את ארץ יהודה דרך הנופים, האתרים והדמויות שהיו בחבל ארץ זה,

ואת הסיפורים המכוננים של עם ישראל בהדרכת אורי יצחק.

להרשמה - <https://tickchak.co.il/51122>

"בשביל ישראל" - סדרה של טיולים דו יומיים לאורכו של שביל ישראל ותוך שלוש שנים להלך לכל

אורכו של השביל בהדרכת אורי יצחק.

להרשמה - <https://tickchak.co.il/51531>

"דרכים במדבר"

סיור ויום עיון בנושא המכשול במדבר יהודה

יום חמישי י"א חשוון 26/10.

Save the date

כנס הספר והמדבר ה-15

ביום ראשון כ"ז כסליו, 10/12.

מוזמנים

פעילויות בסוכות עם סוסיא

מרכז סיום ולימוד

יום חמישי - כ' תשרי | 04.10.23

יום רביעי - י"ט תשרי | 04.10.23

ביקור בבית הכנסת העתיק בסמוע

8:30-5:00 < עתניאל

*יתכנו שינויים

ביקור ייחודי בבית הכנסת העתיק בלב הכפר סמוע, ניכנס לתפילת שחרית ולאחר התפילה נשמע הסבר על בית הכנסת המיוחד והקהילה שהתקיימה בסמוע |

ביקור ייחודי בבריכת כירמיל

9:00-12:00 | סוסיא

ניכנס לביקור באישור מיוחד בבריכת כירמיל, נהנה מהמים, נשמע את סיפורו של המקום לאורך התקופות ונפגוש בנבל ואביגיל הגוזזים את הצאן |

במהלך החג תוכלו למצוא סוכה במרכז סיום ולימוד סוסיא ובאתר סוסיא

להרשמה ותשלום <<

טלפון: 02-9961148

ווצטאפ: 055-7249468

סירקו את הברקוד:

שדאות ביער יתיר

10:00-12:30 < סבב א' | חניון שביל

14:00-16:30 < סבב ב' | המתקנים

נצעד בשביל המתקנים החקלאים בין ממצאים של העיר הקדומה 'ענים' בתוך יער יתיר. במסלול נשלב הכנת חבלים מעלי בנות, הפקת אש מצור והכנת פיתות על הסאג | סוכה במקום |

טיול ג'יפים מדברי לחג האסיף

10:00 < יציאה ממעון

16:00 < סיום בכרמל

נצא לטיול במדבר יהודה. נכיר את המרחב הייחודי של המדבר ואת הסכנות האורבות לו בימים אלו |

חג האסיף בשביל החוות

10:00 < מצפה יאיר

14:00 < אביגייל

נצעד במסלול מצפה יאיר למצפה אביגיל דרך חוות בהר חברון. נבין את מהות המושג ספר המדבר ואת סיפורי דוד המלך ורועים במדבר הכנת פיתות על הסאג' | סוכה במקום |

סיוולים וסיורים לימודיים | השידור העברית הקדומה | בית הארחה

מרכז סיום ולימוד סוסיא - הר חברון (ע"ז) ע"ש אריז בר און | סוסיא ד.ג. הר חברון 9040100

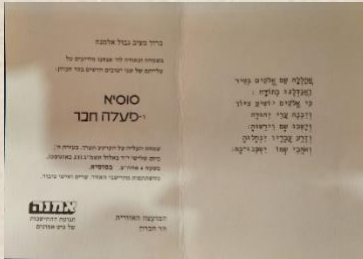
055-7249468 | www.susya.org.il | 02-9961148 | susya@susya.org

להרשמה-

<https://tickchak.co.il/52165>

הקמת סוסיא-כחלק מספור גאולת הנגב/ חני פלג

לפני 40 שנה ביב' באלול תשמ"ג עלתה לקרקע התיישבות חדשה בדרום הר חברון - הישוב סוסיא.

על הקמת הישוב כבר כתבנו בעלון בעבר. הפעם לכבוד יום ההולדת ה-40 לסוסיא ננסה לעמוד על חשיבות ההתיישבות בסוסיא בפרט ובדרום הר חברון בכלל. לשם כך, נסקור בקצרה את תולדות ההתיישבות היהודית הציונית במרחב שמצפון וממזרח לבאר שבע.

בסוף תקופת המנדט הבריטי בהצעת החלוקה של הארץ לשתי מדינות, יהודית וערבית, יועד הנגב למדינה היהודית. אולם היו בו רק 3 מצפים- חוות חקלאיות בית אשל, גבולות ורביבים. מוסדות הישוב הקימו במוצאי יום כיפור תש"ז 11 ישובים שעלו לקרקע בלילה אחד. המטרה היתה ליישב את הנגב ולהראות את רצינות כוונותיה של התנועה הציונית.

במלחמת השחרור המצרים והירדנים ניסו לכבוש את הנגב אך צה"ל, הצבא העברי שאך נולד, שחרר את הנגב הצפוני והמערבי במבצעים יואב וחורב. במבצעים עובדה ולוט שוחרר הנגב המרכזי וצה"ל הגיע עד לאילת הנקודה הדרומית ביותר. ובמזרח הגיעו עד לסדום, עין גדי ומצדה שעל חוף ים המלח.

אלו ישובים היו במרחב הדרומי שממזרח ומצפון לעיר באר שבע אחרי מלחמת השחרור?

באר שבע-, נכבשה העיר בשעות הצהריים של 21 באוקטובר 1948 על ידי כוחות צה"ל, רוב תושבי העיר נמלטו צפון מזרחה, לעבר הרי חברון, או גורשו לרצועת עזה. ביום ראשון, 31 בדצמבר 1950 התקיים טקס חנוכת העיר באר שבע החדשה. ב-1960 נחנך בית החולים סורוקה. ב-1970 נחנכה בעיר אוניברסיטת הנגב, ששמה הוסב אחר כך לאוניברסיטת בן-גוריון בנגב.

מפעלי ים המלח בסדום- במלחמת השחרור, המפעל הדרומי בסדום היה נתון במצור, ובמשך חודשים רבים הועברה אליו אספקה במטוסים. ב-23 בנובמבר 1948, במסגרת מבצע לוט, חודש הקשר היבשתי עם סדום. במשך מספר שנים המפעל נותר ללא פעילות, ב-1952 הקימה ממשלת ישראל את חברת "מפעלי ים המלח בע"מ", והעבירה לחברה את המפעל שהולאם.

עומר- תחילת דרכו כקיבוץ אילתה הקיבוץ התפרק תוך פחות משנה. בשנת 1949 הקימו חיילים משוחררים באתר מושב שיתופי. לאחר שנים הפך למועצה מקומית.

דימונה-דימונה הוקמה בספטמבר 1955 כאשר הובאו למקום 23 משפחות של עולים מצפון אפריקה ועולים ממזרח אירופה והשתלבו בתעשייה המקומית שהובאה לשם.

ערד- 11 שנה אחרי סיומה של מלחמת השחרור, ב-1960 הוחל בתכנון חבל ערד, ובמרכזו העיר ערד כ"עיר המתוכננת הראשונה בישראל", ביוזמת לובה אליאב, בשנת 1962 הגיעו לערד המתישבים הראשונים, שבאו ברובם למקום ביוזמת מוסדות המדינה.

יער יתיר- בשנת 1964 החלו יערני קק"ל לנטוע את היער "כנגד כל הסיכויים" באזור היובשני הסמוך לקו הפסקת האש עם ממלכת ירדן למטרה של תפיסת אדמות.

הבדואים בנגב- מלחמת העצמאות הייתה נקודת-מפנה גורלית לכל שבטי הבדואים בנגב שמנו לאחר גירוש חלקם לסיני כ-12,740 נפש, במסגרת 17 שבטים. המצב הביטחוני בארץ, בשנות

המדינה הראשונה, חייב הקמת ממשל צבאי לטיפול באוכלוסייה הלא-יהודית שנותרה בארץ. הממשל הצבאי תחם את הבדואים בנגב בשטח מוגדר שקיבל את הכינוי 'אזור הסייג' – שפרושו השמורה, בין דימונה לערד ולעיר באר שבע.

לסיכום פרק זה נאמר כי מצפון מזרח לבאר שבע היו עד מלחמת ששת הימים הישובים עומר, ערד, דימונה, מפעלי ים המלח בסדום והבדואים שבאיזור הסייג.

המצב השתנה עם תום מלחמת ששת הימים שבמהלכה שוחרר הר חברון. שנה לאחר מלחמת ששת הימים בפסח תשכ"ח מתיישבים מתנחלי חברון במלון פארק שבעיר ובנו את קריית ארבע.

הרב אליעזר ולדמן ז"ל שהקים בקריית ארבע את ישיבת ההסדר ניר בשנת 1978 עודד את תלמידיו להקים ישובים בדרום הר חברון על מנת לייצר רצף התיישבותי מחברון ועד באר שבע ולגאול את נחלת יהודה הדרומית זו המוזכרת בפירוט בספר יהושע פרק טו.

מח וּבָרָה--שְׁמִיר וְתִיָּה, וְשׁוֹכָה. מִט וְדָנָה וְקָרִית-סֵנָה, הִיא דָּבָר. {ס} נ וְעֵבֶב וְאַשְׁתְּמָה, וְעֵנִים. נֹא וְגִלְשָׁן וְחָלֹן, וְגֹלָה: עָרִים אַחַת-עֶשְׂרֵה, וְחֲצָרֵיהֶן. {ס}בב אָרֶב וְרוּמָה, וְאַשְׁעָן. נג וינים (וינים) וּבֵית-תַּפּוּחַ, וְאַפְקָה. נד וְחֻמְטָה, וְקָרִית אַרְבַּע הִיא חֲבָרוֹן--וְצִיעֹר: עָרִים תִּשְׁעַ, וְחֲצָרֵיהֶן. {ס}נה מְעוֹן כְּרָמֶל, וְזִיף וְיוֹטָה. נו וְזֶרְעָאֵל וְקִדְעָם, וְזִנְחָה. נז הַקִּיָּן, גִּבְעָה וְתַמְנָה: עָרִים עֶשְׂרֵה, וְחֲצָרֵיהֶן. {ס}

חבורת צעירים מיישבת ניר התגייסו למשימה והתארגנו כגרעין עינב בקריית ארבע שאזרח את היאחזות הנח"ל מעון בקיץ 1982. בשנה זו נבנה ישוב הקבע בגבעה הסמוכה לבית הכנסת העתיק סוסיא שאליו עברו ביב' אלול תשמ"ג, אוגוסט 1983.

קדמו לסוסיא המושבים השיתופיים מושב יתיר- שהוקם ב1977 ביער יתיר ומושב כרמל שהוקם בחורף 1981.

בשנה שהוקמה סוסיא הוקמו עוד 4 ישובים- עתניאל, בית חגי, תלם, אדורה. כמו כן הוקמה המועצה האזורית הר חברון ובראשה עמד יצחק ערמוני.

חלום דורות מתגשם ישוב נחלת אבות. הישובים בדרום הר חברון שינו את המפה. נוצר רצף התיישבות יהודית בין קריית ארבע לבאר שבע.

ומה היום? מועצה האזורית דרום הר חברון מונה 21 ישובים. בינה לבין באר שבע נמצאים הישובים מיתר, כרמים וכרמית. ביער יתיר מתוכנן הישוב העירוני חירן. ממערב לצומת שוקת הולכת ומוקמת קריית

המודיעין של הצבא. בשנה האחרונה הוכרזה תוכנית להקמת 7 ישובים בבקעת ערד ובהם העיר כסיף המיועדת לאוכלוסייה חרדית.

חזון הנביאים הולך ומתגשם לנגד עינינו וּנְטַעְתִּים עַל אֲדָמָתָם וְלֹא יִנְתְּשׁוּ עוֹד מֵעַל אֲדָמָתָם אֲשֶׁר נָתַתִּי לָהֶם" (עמוס ט)

תמונות מאלבום סוסיא עבר והווה.

יחידת 101/ יואב עציון

שלום לכולם!

לפני שבעים שנה וחודש אחד בדיוק, הוקמה בצה"ל יחידה שהובילה בין היתר לבניית המבנה בו אנו שוכנים (מצפה מדרג (אום דרג') - יחידה 101.

אסקור בקצרה את השתלשלות האירועים בתקופה זו-

ב1949, עם שוך הקרבות של מלחמת העצמאות, ישראל חותמת עם שכנותיה על הסכמי שביתת הנשק, בהם בין היתר- מפורט היכן עובר קו הגבול.

במדינת ירדן השכנה נמצאים "פליטים" רבים, דהיינו- תושבים ערביים של השטחים שעליהם הוכרזה מדינת ישראל שנאלצו לברוח מבתיהם במהלך מלחמת העצמאות, רובם לירדן, ומעטים מהם למצרים וסוריה.

על קו הגבול דאז, לא היה גדר או חציצה, רק תלם חרוש או חביות לסימון הקו, (המטיילים באזור נחל אבישי והר ישי יוכלו להיתקל במספר חביות מהימים ההם) כך שאותם פליטים הרבו לעבור את הגבול, בתחילה בעיקר על מנת לנסות ולחזור לבתיהם, או לאסוף ציוד/תוצרת חקלאית שנשארו בהם עם חפזון העזיבה.

אך לאחר זמן לא רב, אותן הסתננויות החלו ללבוש אופי פח"עי וגררו מקרים רבים של פגיעות בנפש וברכוש.

בין 1950 ל1953 מתבצעים ניסיונות חוזרים ונשנים מצד ישראל למנוע מעבר מסתננים ולייצר הרתעה בעזרת פעולות תגמול בתגובה לפיגועים.

מסיבות רבות שקצרה היריעה מלפרטן (בין היתר- סגירת מטה הפלמ"ח בנובמבר 1948, תקשורת גרועה- המון עולים חדשים שנעשו לוחמים ומפקדים בצבא ועוד ועוד...) מרביתן הגדול של היחידות ופעולותיהן דאז נכשלו פעם אחר פעם, ובכלל מצבם של צה"ל והמוראל סביבו בעם היה עגום. הסיבה הזו, בנוסף לעובדה שב1953 לבשו ההסתננויות אופי מאורגן ורציני יותר, יצרו את הוואקום שאליו נכנסה בסערה יחידה 101, בהובלתם של מישאל שחם- מפקד חטיבה 16, ואריאל שרון, שעליו הוטלה משימת הפיקוד על היחידה.

היחידה הוקמה חרף התנגדותו הנחרצת של ראש אג"מ דאז- משה דיין, ולכן- פקודת ההקמה ניתנה בעת שהייתו של זה מחוץ לארץ.

התנגדותו נבעה מכך שהיה שותף בשנים קודם לכן לנסיונות הקמה של יחידות דומות שלא צלחו, ולא רצה לשנות על אותה הטעות.

לאחר מספר פעולות, הבין שהפעם הסיפור שונה והביע תמיכה מלאה ביחידה ובפעולותיה.

את תמיכתם העזה של משה דיין ומרדכי מקלף הרמטכ"ל ביחידה 101 אפשר לקשר לעובדה שהיו שניהם חלק מפלגות הלילה המיוחדות של אורד צ'ארלס וינגייט בשנות ה30, שכן ליחידה 101 ישנה תורת לחימה שכמו שאובה מפלגות הלילה, סל ערכים כמעט וזהה ועוד קווי דמיון רבים.

גם שמה של היחידה- 101- ניתן לה על שמה של יחידת גרילה שהייתה שייכת לאותו וינגייט באפריקה.

היחידה מנתה בשיאה לא יותר מחמישים לוחמים, הלבושים בלבוש אזרחי ואוחזים בנשק בלתי תקני, ולמרות זאת (ואולי, בזכות זאת) - מביאה תוצאות רבות ומבצעת פעולות תגמול נועזות, מהמוכרות שבהן-

- פעולת נבי סמואל- פשיטה על ביתו של הרוצח מוסטפא סמואלי.
- הפשיטה על מחנה הפליטים אל בוריג' בעזה
- "כפפות משי"- פשיטה לילית מורכבת ללב העיר חברון
- פעולת קיביה, הנודעת ביותר- שיחד עם פעולות נוספות עוררה ויכוחים רבים בישראל ובעולם על מידת מוסריותן.

באופן מהיר וחסר תקדים, מנחילה היחידה בצה"ל ובעם כולו רוח לחימה חדשה הנושבת עד היום.

לאחר חמישה חודשים, מוזגה יחידה 101 לגדוד 890 של חטיבת הצנחנים. שרון מונה למפקד הגדוד ומאיר הר-ציון הקים את מחלקת הסיוור של הגדוד (לימים סיירת צנחנים). מהלך זה אפשר להנחיל ולמסד את הערכים והסטנדרטים שפותחו ביחידה הקטנה לצנחנים ומשם לשאר הצבא שעד התהליך היה במצב עגום. בנוסף, היחידה היוותה השראה להקמת סיירת מטכ"ל, המזכירה את יחידה 101 במובנים מסוימים.

הוכחה לכך שפעולות היחידה אכן יצרו הרתעה אצל האויב, הוא המבנה בו אנו שוכנים.

ב1954, לאחר שנה של פעולות תגמול מעשה ידי הצנחנים, מחליט חוסיין, מלך ירדן דאז לבנות קו בן שש משטרות, שאום דרג' אחת מהן, לאורך הגבול הדרום מזרחי עם ישראל, שעל מיקומן וסיפורן הרחבנו לפני מספר חודשים.

במשטרות ישבו שוטרים ירדנים שהיו מפטרלים לאורך הגבול על סוסים וגמלים בין המשטרות, לא על מנת למנוע מעבר מהמדינה השכנה לזו שלהם, כמו שסביר להניח, אלא על מנת למנוע מעבר של מסתננים ממדינתם שלהם (ירדן) לישראל השכנה. זאת מתוך הבנה של חוסיין שכל ירדני שיבצע פיגוע בישראל, יעלה לו בפעולת תגמול כואבת בכפר או באזור ממנו יצא המפגע.

ב1965 אותם שוטרים עוברים לפטרל על רכבי שטח, ישראל בתגובה גם כן פורצת ציר פטרולים, ומתחילה לסייר באופן רכוב. על אותו הציר, סמוך להר בדר, עולה קומנדקר עם שלושה צנחנים מגדוד 890 על מוקש, מה שמוביל למותם של שלושת הצנחנים.

אירוע זה שימש כמניע לפעולת סמוע שכולנו מכירים.

וכך ישראל גם ירדן, מסיירים עם רכבי שטח משני צידי הגבול, עד למלחמת ששת הימים, שבה שוחררו שטחי יהודה ושומרון.

כל הכתוב הנ"ל ממש על קצה המזלג אודות נושאים שיש ואף רצוי להרחיב עליהם עוד רבות. בע"ה בגיליונות הבאים.

בכל מקרה- מוזמנים תמיד לבוא ולשמע בהרחבה על פעולות התגמול וקו המשטרות.

חודש מבורך לכל.

לחפור את סוסיא/ אהרון פיינסילבר

היום כשאנו מגיעים לביקור בדרום הר חברון אי אפשר שלא לבקר בעיירה הקדומה- סוסיא, עיר יהודית בגבול המדבר.

עיר מרשימה גדולה ומתוכננת היטב שהעפר והזמן כיסו עליה אך לא תושבי הכפרים הסמוכים, כך ששטחה נשאר כשהיה, מכוסה נחבא ומחכה לבוא העת, לרגע המתאים לשוב ולהתגלות מעל פני האדמה.

החל מאמצע המאה ה-19 החלה התעוררות רבה בכל הקשור למחקר הארכיאולוגי בארץ ישראל, בריטניה הקימה קרן מחקר מיוחדת שמטרתה לסקור ולגלות את הארכיאולוגיה של ארץ ישראל, נכון לא רק ארכיאולוגיה הם אהבו אלא גם קצת לרגל... אך בזכותם אנו מגלים ויודעים עד היום כל כך הרבה דברים חשובים ומשמעותיים. 1875 גם לסוסיא הם הגיעו!

כששאלו את הערביים בסביבה מה שמה של חורבה זו ענו להם- SUSIEH, הם סיירו באתר וכך הם תיארו אותו- רחוב ארוך המחלק את היישוב לרובע מערבי ורובע מזרחי בראש הרבה המזרחי הם אף מצאו מבנה רחב ידיים עם שלושה פתחים בכיוון מזרח, בפתחי המבנה הם מצאו את האומנות עליהם שהחזיקו את המשקופים ואף עיטורים שככה"נ עמדו בראש הפתחים. הם נכנסו למספר מערות סמוכות מצאו עוד אבנים מעוטרות ואף אבני משקוף עם כיתוב בלתי קריא.

כך שנים רבות לאחר שכוסתה זכתה סוסיא להיזכר ולנקות מעט אבק מן הזמן שנתן בה את אותותיו.

אומנם סקר נעשה, אך החורבה נשארה כשהייתה, הערביים המקומיים היו מגיעים מפעם לפעם לדור במערות העתיקות בהתאם לתקופות המרעה והמקום נשאר כשהיה. סוסיא אומנם נחבאה מתחת לאדמה, אך סמוע הסמוכה אליה ממש לא, האיזכורים של כפר זה במקורות שונים לצד נוסעים שעברו במקום הביאו את הארכיאולוגים ל.א. מאיר וא. רייפנברג מהאוניברסיטה העברית להתחיל ב-1934 בחפירה ובדיקה בכפר ולגלות את בית הכנסת הראשון בדרום הר חברון.

ואם כבר חופרים בסמוע אי אפשר לדלג על ח' סוסיא, הם מבקרים במקום מזהים את המבנים שתוארו חוקרי PEF ומשערים שמבנה זה גם הוא בית כנסת. עוד לפני שהם מספיקים להגיע לתוצאות משמעותיות בסמוע, ובטח שלא לבדוק לעומק את המצב בחורבת סוסיא, פורצות פרעות תרצ"ו, הם מסיימים את עבודתם בסביבה מקפלים את הדברים ודרום הר חברון נותר חתום כשהיה. נכון לא לגמרי, כבר בית כנסת אחד בכפר סמוע התגלה.

מעט יותר מ-30 שנה חיכה לו במנוחה המרחב של דרום הר חברון, בסיומה של מלחמת העצמאות נותר המרחב מחוץ לגבולות המדינה, רק ב-1967 עם סיומה של מלחמת ששת הימים חזר מרחב זה לידיים יהודיות. עם סיומה של מלחמת ששת הימים, באופן מידיי עלה החשש, מי יודע כמה זמן עוד ישאר מרחב זה תחת ידינו? אין לדעת! ועל כן חייבים לצאת לבדיקה מהירה בכל המרחבים הכבושים שהתווספו למדינת ישראל.

וממחשבה למעשה, כחצי שנה לאחר המלחמה יצא לדרך הסקר הארכיאולוגי של יהודה, שומרון והגולן. במשך כחצי שנה הם סקרו את כל המרחבים החדשים, ביקרו באתרים השונים והעלו את הכל על הכתב. ברחבי ארץ יהודה מוביל את הסקר הארכיאולוג משה כוכבי.

כמובן גם בחורבת סוסיא הם לא שכחו לבקר, ומה הם מצאו בה? גם מזהים את המבנים והעיטורים אותם תיארו חוקרי ה-PEF לצד זאת הם מזהים אבנים מעוטרות נוספות וגם הם מצטרפים להשערה של מאיר ורייפנברג שבמקום נמצא בית כנסת מהתקופה הביזנטית.

בעקבותיו של הארכיאולוג משה כוכבי יצא שמריה גוטמן גם הוא ב-1969 לסקר משלים ברחבי דרום הר חברון. שמריה שהיה חלק מן החוליה שערכה את הסקר בגולן, קיווה כי גם בדרום הר חברון ימצאו יישובים יהודיים רבים בהם התקיים בית כנסת.

גם שמריה כמו האחרים הזכיר את בית הכנסת של סמוע ואת ההשערה כי בחורבת סוסיא גם כן מצוי בית כנסת, אך היכן נמצאים שאר בתי הכנסת שלכאורה צריכים להיות בדרום הר חברון? לדבריו, המיקום של דרום הר חברון בספר המדבר, הביא לידי כך שהמצב הכלכלי של התושבים לא היה איתן ואת בתי הכנסת שלהם הם שיכנו במבנה קטן ופשוט שנראה ממש כמו שאר בתי היישוב ואי אפשר לזהותו בינות לשאר הבתים. אכן כך הדבר? נראה כי שמריה עוד לא ידע מה צופן לו העתיד.

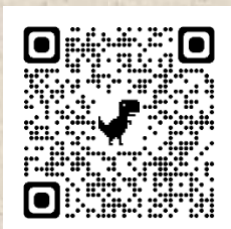
בעקבות הסקר החליט שמריה כי יש לצאת לחפירת בדיקה בסוסיא ולגלות את סודו של המקום. כך יצאה לדרך החפירה הארכיאולוגית הראשונה ביהודה ושומרון לאחר מלחמת ששת הימים. וכדי לחפור, צריך ידיים עובדות, שמריה פנה לתנועת בני עקיבא וזו גייסה את שבט מוריה מירושלים לטובת העניין. הם הגיעו בקיץ 1970 והחלו בחפירת בדיקה. כדי שלא יצטרכו לנסוע הלוך ושוב מידי יום מירושלים, שוכנו החברים במשטרת הטאגרט בדהריה ומשם יצאו אל ח' סוסיא בטיולית. עשרים דקות של נסיעה בדרכי עפר מלאה באבנים, תוך כדי שגשש עובר לפנייהם לוודא כי לא הונחו מוקשים.

עם הגיעם אל החורבה יצא אליהם שמריה בקריאה נרגשת- חברה! כאן יש בית כנסת! אנו ששמענו זאת, הבטנו סביב בגבעה הטרשית ורק הפטרנו "אשרי המאמין...". לאחר שביום הראשון רק ניקינו את השטח מאבנים החילונו בעבודת עדינה יותר של חפירה. עוד אנו חופרים ומעמיקים לפתע נשמעה צעקה נרגשת, מצאנו! קבוצת בנות גילתה את פסיפס הרצפה עליו נכתב בכתיב עברי- " דכירן לטב מנחמה ישוע שהדה ומנחמה" מעתה כבר לא היה בליבינו כלל ספק, השערתו של שמריה הוכחה כנכונה- כאן התקיים בית כנסת, ממש כבית הכנסת שהתגלה בסמוע. לא עברו יומיים ומסוק הגיע למקום ובו שר הביטחון משה דיין, התלהבותו הביאה אותנו להבנה עד כמה תגליותינו היו משמעותיות וחשובות.

עונת חפירה קצרה זו בקיץ 1970 הביאה את שמריה לצאת לחפירה נרחבת יותר, מינואר 1971 במשך כמעט שנה וחצי חפר שמריה גוטמן את חורבת סוסיא. במקום בתי כנסת שהיו נראים כשאר הבתים גילה שמריה מבנה מפואר ומרשים, שברי סורג עשוי שיש עם כתובות, פסיפס עצום בגודלו ואף שברי מנורת שיש תלת ממדית. כבר לא ניתן היה לטעות, בדרום הר חברון התקיימו קהילות שעל אף כל הקשיים בשל הקרבה למדבר הקימו בתי כנסת מפוארים במרכז החיים שלהם.

במשך שנים נעלמה סוסיא מן העין, היא כוסתה וגם הנוסעים שעברו בדרום הר חברון לאורך התקופות לא הזכירוה, עיר נעלמה חבויה. ישבה וחיכתה בסבלנות אין קץ לבנים שישובו ויגלו את סודה ותפארתה, עיר שאינה מוזכרת במקורות אך מספרת את סיפורה באבנים בכתובות ובמבנים שהשאירו לנו תושבי היהודים.

ואם בא לכם לראות איך זה היה נראה בזמן ששמריה גוטמן חפר בסוסיא- סרקו את הברקוד המצורף-

אסטרונומיה- חודש תשרי/ טל שלם

ממש עתה אנו נכנסים אל החודש השביעי הוא חודש "תשרי" - ננסה לעמוד על פשר שם זה ומדוע ניתן הוא דווקא לחודש הנוכחי:

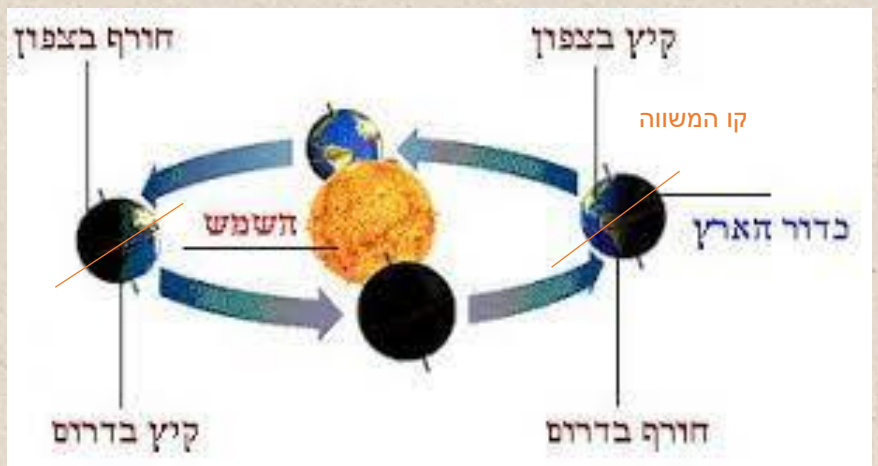
המילה תשרי מגיעה מהמילה האכדית- "תשריתו" שפירושה התחלה. וממנה מגיע השם תשרי. עד היום בקהילות מסוימות (בקהילת ביתא ישראל לדוגמה) משתמשים במילה "תשריתו" לחודש תשרי.
"וַיִּקְהָלוּ אֶל הַמֶּלֶךְ שְׁלֹמֹה כָּל אִישׁ יִשְׂרָאֵל בְּיַרְחֵי הָאֲתָנִים בְּחָג, הוּא הַחֹדֶשׁ הַשְּׁבִיעִי." (פרק ח, פסוק ב)

שם נוסף שניתן בלוח השנה בלוח השנה המקראי הוא תשרי הוא "ירח איתנים". ולמה? משום שהאבות שלנו נקראו איתנים ונולדו בחודש זה. איתן זו מילה שמשמעותה חוזק ויציבות ובתשרי מתרחשים המאורעות החזקים מראש השנה ויום כיפור- העוסקים בעיקר בהמלכת השם עלינו ובדין שלנו וכלה בסוכות- חג שבו הקב"ה מחבק אותנו במצווה סוכה. אולי אין זה מקרה שמזל החודש הוא מאזניים- שהרי זהו החודש שבו נשקלים מעשיו של האדם ומוכרע גורלו- "נוטל קנה של מאזניים [ושוקל] את העונות כנגד הזכויות והם נשקלים העונות והזכויות אילו כנגד אילו ושתי הכפות של מאזנים נמצאים מעויינות" (פסיקתא רבתי מה).

אנחנו מתפללים בימים אלו שהקב"ה יטה את הדין לכף זכות-" בי אלעזר אמר כף מאזנים מעויינות כף עונות מכאן וזכויות מכאן. והקב"ה מטה לכף זכות." (תלמוד שמעוני פרשת שלח תשמג)

"אמר רבי חייא בשם רבי לוי: כל הבלים שישראל עושים כל ימות השנה – במאזניים לעלות", הקב"ה מוחל להם במזל מאזניים בחודש תשרי" (תנחומא שלח).
המזל מופיע כבר במצרים העתיקה והוא היחיד בגלגל המזלות אשר אינו בדמות חיה או אדם ולכן היו כאלו שחשבו שהוא קשור למזל עקרב ולא מזל בפני עצמו. שמו המחקרי הוא ליברה- מילה שבאה ממילה היוונית- ליטרה- יחידת משקל שהיום אנחנו משתמשים בה כמילה ליטר.

יש כאלו שראו את המאזניים כמסמלות את יום השוויון הסתווי- זה היום שבו השמש נמצאת ישר מעל קו המשווה השמימי בניגוד לשאר ימות השנה שכדור הארץ נמצא בנטייה ביחס לשמש והשמש נמצאת או מעליו או מתחתיו. בחורף השמש מאירה יותר את חצי כדור הארץ הדרומי ולכן נראה אותה עושה מסלול יותר דרומי ואופק קטן והימים יהיו קצרים יותר מהלילות. בקיץ קורה בדיוק ההפך- והשמש עושה מסלול גדול יותר ומאירה לנו את רוב שעות היום ובכלל זה חם יותר בקיץ עם רוב ימים ארוכים והרבה שעות שמש.
ב22 בספטמבר יחול יום השוויון שבו הלילה והיום יהיו שווים בזמנם ומיום זה ואילך מתחילה עונת הסתיו והימים יחלו להתקצר והלילות יתארכו. מוזמנים לשים לב לתאריך ולראות את שינויי מזג האוויר...

נטיית כדור הארץ והעונות.

כולם רוצים שירים פשוטים... / הדסה לוי

לכל זמן ותקופה יש שיר. שיר שמלווה אותנו. יש שירים שכיף לשים למשפחה בבית, שירים לנסיעה, שירים שמורידים דמעות וגם שיר שפשוט כיף לשיר במקלחת. בפינה זאת נעלה מידי חודש שיר עם נגיעה אישית. מוזמנים לשלוח בקשות...

במעבר בין שנה לשנה יש שינוי. לא רק בהרגשה. השמיים משתנים, המנדרינות מבשילות, אולי מגיע נחליאלי ראשון, וגם אנחנו משתנים. השמיים משתנים לא רק בשביל החקלאים. גם בשביל אלו שמתכוננים לימים הנוראים. השערים נפתחים בשביל תשובה ובקשות לשנה החדשה. "שיר תשרי" עצמו עבר תהפוכות רבות עד שהגיע לאן שהוא. הסיפור שלו מתחיל מיוצר הלחן-דני עמיהוד. דני התחיל כצמד זמרים עם אחיו יורם, משם עבר במקומות ותפקידים רבים עד שהצטרף לשלישיה 'לא אכפת להם'. כשהיה חלק ממנה הלחין שיר בשם "מי יתפוס כוכב נופל". השיר לא מאוד הצליח אבל חווה אלברשטיין שמעה אותו ואהבה את הלחן. היא ביקשה מרחל שתכתוב לה מילים אחרות וכך הגיע "שיר תשרי". זה לא השיר הראשון שכותבת רחל שפירא והופך לאחד מנכסי צאן הברזל שלנו ובכל זאת בשיר הזה יש משהו שגורם לכך שישאר בראש ללא הפסקה. בטח בתקופה הזאת של השנה. אולי זה הלחן אבל בוודאי שהרבה מזה הן המילים שמתארות בדיוק את כניסתו של הסתיו, עם מה שהוא טומן בתוכו.

באוירת הימים הקרובים תפס אותי במיוחד המשפט "מישהו חושב עליך ורושם את מעשיך". משפט שכמו נלקח מתוך תפילת ראש השנה שלנו. "אם כְּבָנִים אִם כְּעֶבְדִים, אִם כְּבָנִים רַחֲמֵנוּ כְּרַחֵם אָב עַל בָּנִים וְאִם כְּעֶבְדִים עֵינֵינוּ לְךָ תְּלִיּוֹת עַד נִשְׁתַּחֲוֶנּוּ...". מצד אחד- חושבים עלינו, אוהבים אותנו, דואגים לנו. ומהצד השני- כל מעשינו נראים ונרשמים. אלו שני צדדי ראש השנה. בקשה שה' ינהיג איתנו במידת הרחמים ומהצד השני התמודדות עם מידת דין.

אבל לא רק מעשינו נראים. יש מושג מופלא שנקרא הרהור תשובה. הרהור זאת מחשבה שעולה פתאום ובכל זאת מיחסים אליה משקל עצום. אומרים שהרהור תשובה גדול מהתשובה עצמה. אפילו ברמת הנשואים בין איש לאישה הוא מספיק. הגמרא בקידושין אומרת שאדם שמקדש אישה על דעת זה שהוא צדיק, אפילו אם הוא רשע גמור, היא מקודשת. כי אולי עבר בו הרהור תשובה. הדבר הקטן הזה, הכל כך לא מורגש וכביכול לא משפיע- משנה עולמות.

למה זה קשור לענייננו? המילה הרהור קשורה באופן הדוק למילה הריון. "היום הרת עולם". משהו שמתרקם ונולד. ראש השנה הוא לא יום בריאת העולם. הוא יום לידת האדם. מסופר לנו בבראשית רבה שבשעה שברא הקב"ה לברוא את האדם הראשון, כל המלאכים התחלקו לקבוצות. חלקן אומרות תיברא וחלקן מתנגדות בתוקף. הגיע החסד ואמר- תברא כי הוא גומל חסדים. הגיעה אמת ואמרה- אל תברא כי הוא כולו שקרים. הגיע צדק ואמר- תברא כי הוא עושה צדקות ואחרון הגיע שלום ואמר- אל תברא כי הוא מלא תככים. מה עשה הקב"ה? נטל את האמת והשליך אותה לארץ. בעצם יש לנו פה שני צדדים. החסד והצדק שטוענים שמעשיו נאים, והאמת והשלום שטוענים שאפילו מעשיו הנאים נעשים בדרכים לא נאות - בשקרים ובקטטות. לבסוף, השליך הקב"ה את האמת ארצה, ופסק שטוב שייברא האדם ויבנה לקב"ה משכן בעולם. אפילו אם בנייה זו תיעשה בדרכו של העולם הזה. מתוך קושי.

בסוף יש פה מהלך. הקב"ה בכוונה ברא את האדם מסובך ומלא צדדים סותרים. הוא רוצה משהו אחד ואז פתאום רוצה משהו אחר, הוא חושב על משהו אחד ועושה משהו אחר. ובתוך זה העניין הוא שהאדם לאט לאט יזהה מה הוא באמת וישוב לשם. זאת התשובה. כזאת שמחזירה אותי למה שאני באמת.

יוחד עם זה, אנחנו לא רוצים בכל שנה לחזור להתחלה. אנחנו רוצים לגדול ולהתחדש. אולי בגלל זה המילה שנה מגיעה מהמילה "לשנות". חזרתיות, לעשות אותו דבר שוב ושוב. ולעומתה- בתוך השנה נמצא החודש, שמגיע מההתחדשות. שתי מילים שכמו סותרות אחת את השנייה אבל מבטאות את כל החיים שלנו. את הנסיון למצוא את ההתחדשות, את "השמיים שמשתנים". בתוך הדבר הזה שחוזר על עצמו.

ואם כבר התחדשות, איך אפשר בלי להזכיר את החצב? מלך הימים האלו. שאולי מבטא לנו את זה בצורה הטובה ביותר. החצב שומר את הפקעת מתחת לאדמה כל השנה ורק עכשיו, כשמגיע הזמן הנכון הוא מוציא גבעול ופורח. כל שנה מחדש- "מתייצבים החצבים". מסמנים לנו שהגיע הזמן להתחדשות ולפריחה גם שלנו. במעשה ובמחשבה.

שיר תשרי

מילים: רחל שפירא
לחן: דני עמיהוד

השָׁמַיִם מְשִׁתָּנִים

לְעֵינֵי הַחֲקָלָאִים.

הַשְּׂכָנִים מִתְכַּוְּנִים

לְיָמֵי הַנּוֹרָאִים.

מִיִּשְׁהוּ חוֹשֵׁב עֲלֶיךָ

וְרוֹשֵׁם אֶת מַעֲשֶׂיךָ.

בּוֹא הַבִּיטָה בְּמַהְרָה

עִם הַרוּחַ הַקְּרִיָּה.

מִמְּדְרִינֹת מְבִשְׁלֹת

בְּפָרְדֵס בְּמוֹעֵדוֹ.

הַמּוֹרוֹת מְשִׁתְּעֵלוֹת

וְהוֹלְכוֹת לִישָׁן מְקַדֵּם.

כְּכֹר רְאִיתִי נְחִילָאֵל

וְאוֹלֵי זֶה סֶתֶם נְדָמָה לִי.

עוֹד חֲמִסִּין נִשְׁבֵּר אֶתְמוֹל,

גַּם הַחֹפֶשׁ הַגָּדוֹל.

מֵה יִקְרָה וּמֵה יִחְלֹף

שׁוֹאֵלִים הַכְּתָבִים

כְּשֶׁלְאַרְךָ כְּבִישׁ הַחוּף

מִתְיַצְבִים הַחֲצָבִים.

מֵה בְּעֵתוֹנֵי הָעָרֵב

מִבְּשָׂרְת הַכּוֹתֶרֶת.

בּוֹא הַבִּיטָה בְּמַהְרָה

עִם הַרוּחַ הַקְּרִיָּה.